

UOT 3.33

Fərhad Mehbalıyev

*Azərbaycan Əmək və Sosial Münasibətlər Akademiyası,
prorəktor, i.f.d., prof.
ferhad.mehbaliyev@mail.ru*

**AZƏRBAYCANDA İQTİSADİYYATIN DAYANIQLI İNKİŞAFININ TƏMİN
EDİLMƏSİNDƏ “YAŞIL” İQTİSADİYYATA KEÇİDİN ROLU**

Xülasə

*Məqalədə dünyamızda, o cümlədən Azərbaycanda təbii resurslarının intensiv istismarının, onlara olan tələbatın ildən-ilə sürətlə artmasının, təbii ehtiyatların getdikcə azalmasının və qlobal səviyyədə iqlim dəyişikliklərinin, ətraf mühitin çirklənməsinin ekoloji tarazlığın pozulmasına gətirib çıxarmasından bəhs olunur. Həmçinin, **dayanıqlı iqtisadi və təhlükəsiz inkişafa nail olmaq** üçün “Yaşıl” iqtisadiyyatın dünya miqyasında genişləndirilməsindən, onun müasir tələblər səviyyəsində inkişaf etdirilməsi istiqamətində həyata keçirilən və keçirilməkdə davam edən layihə və tədbirlərin mühüm əhəmiyyəti, bu istiqamətdə Azərbaycanın qısa, orta və uzunmüddətli strategiyalarından olan neft sənayesi ilə yanaşı, qeyri-neft sektorunun inkişafı, qlobal inkişafa inteqrasiya və iqtisadiyyatın dayanıqlılığının inkişaf etdirilməsi məsələləri araşdırılır.*

Eyni zamanda, məqalədə azsaylı dünya ölkələri ilə yanaşı Azərbaycanda da dayanıqlı inkişafın tərkib hissəsi olan “Yaşıl” iqtisadiyyata keçidlə bağlı uğurlu dövlət siyasəti aparılmasından, bu siyasətlərin müxtəlifliyindən, hər bir müstəqil ölkənin özünün mövcud olan resurslarına, vətəndaş cəmiyyətinə uyğun formada bu keçidi həyata keçirməsindən bəhs edilir.

*Beləliklə, **yaşıl iqtisadiyyata keçidlə dayanıqlı inkişafa nail olmaq** yolunda ölkələrin apardığı siyasət müxtəlifdir. Ölkələr öz resursları və vətəndaş cəmiyyətinə uyğun şəkildə bu keçidi həyata keçirir. Odur ki, yeniliklərin tətbiqinə açıq olan ölkələr əhaliyə daha yaxşı həyat tərzini vəd edən yaşıl keçidli iqtisadiyyatın, həmçinin dayanıqlı inkişafın təmsilçiləri sırasında yer olacaqdır.*

***Açar sözlər:** yaşıl iqtisadiyyat, təbii resurslar, yaşıl investisiya, Cop-29, külək enerjisi, günəş enerjisi, yaşıl liman*

Giriş

Azərbaycanın uzunmüddətli hədəf strategiyalarından biri, neft sənayesi ilə yanaşı, qeyri-neft sektorunun inkişafı, qlobal iqtisadi inkişafa inteqrasiya və iqtisadiyyatın dayanıqlılığının təmin edilməsi təşkil edir.

Dünyamızda təbii resursların intensiv istismarı, onlara olan tələbatın ildən-ilə sürətlə artması, təbii ehtiyatların getdikcə azalması və iqlim dəyişiklikləri ətraf mühitin çirklənməsinə, ekoloji tarazlığın dünyada pozulmasına səbəb olmuşdur. Bu baxımdan, dayanıqlı və təhlükəsiz inkişafa nail olmaq üçün “Yaşıl iqtisadiyyat”ın genişləndirilməsi onun müasir tələblər səviyyəsində inkişaf etdirilməsi istiqamətində həyata keçirilən tədbirlərin mühüm əhəmiyyəti vardır.

Azərbaycanın Milli Prioritetlərində təmiz ətraf mühir və yaşıl artım

Bu gün dünyanın az sayda ölkələri ilə yanaşı Azərbaycanda da dayanıqlı inkişafın tərkib hissəsi olaraq yaşıl iqtisadiyyatın qurulması istiqamətində uğurlu siyasət aparılır. Belə bir siyasət Avropa İttifaqı tərəfindən maliyyələşdirilən “Avropa İttifaqının Şərq tərəfdaşlığı ölkələrində iqtisadiyyatın ekolojiləşdirilməsi” proqramı çərçivəsində ölkədə

iqtisadiyyatın yaşıl formasına keçid prosesini sürətləndirməyə dəstək göstərmiş, fəaliyyətin dayanıqlığının təmin edilməsi məqsədilə EU4 Environment proqramı fəaliyyət göstərir. Proqram Şərq tərdəşliyi ölkələrində, o cümlədən Azərbaycanda təbii kapitalın mühafizəsi və ondan daha yaxşı istifadə olunması, insanların ekoloji rifahının yüksəldilməsi və iqtisadi artımı stimullaşdırmaq məqsədi daşıyır. Eyni zamanda təsadüfi deyildir ki, ölkə Prezidenti İlham Əliyev tərəfindən 2021-ci il 2 fevral tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli prioritetlər” də ölkəmizin növbəti onillikdə sosial-iqtisadi inkişafına dair prioritetlərində beşinci prioritet istiqamət “Təmiz ətraf mühit” və “Yaşıl artım” ölkəsi müəyyənləşdirilmişdir. Milli prioritetlərin sırasında qəbul edilmiş birinci prioritetin həyata keçirilməsi üçün qarşıya qoyulmuş iki məqsədin (-davamlı və yüksək iqtisadi artım; - daxili və xarici təsirlərə dayanıqlıq), ikinci prioritetin həyata keçirilməsi məqsədilə qarşıya qoyulmuş üç məqsədin (-inkişafdan hər bir vətəndaşın bəhrələnməsi; - yüksək və ədalətli sosial təminat, inklüziv cəmiyyət; -paytaxt və regionların tarazlı inkişafı), müasir təhsil, innovasiyaları təşviq edən münbit şərait və insanların sağlamlığı əsas şərti kimi qəbul edilmiş üçüncü prioritetin uğurla reallaşdırılması üçün qarşıya qoyulmuş üç məqsədin (-XXI əsrin tələblərinə uyğun təhsil; -yaradıcı və innovativ cəmiyyət; -vətəndaşların sağlam həyat tərzini), işğaldan azad edilmiş ərazilər üzərində qələbənin əbədiləşdirilməsi üçün doğma torpaqlarından köçkün düşən insanların vətənə qayıdışını təmin edəcək “Böyük Qayıdış” ın realizasiyasını həyata keçirəcək dördüncü prioritetin qarşıya qoyduğu iki məqsədin və nəhayət, “Təmiz ətraf mühit və “Yaşıl artım” ölkəsi” nin realizasiyasını əks etdirən beşinci prioritetin qarşıya qoyduğu iki məqsədin (-yüksək keyfiyyətli ekoloji mühit;- yaşıl enerji məkanı) effektiv reallaşdırılmasına nail olunması əsas məqsəd kimi qarşıya qoyulmuşdur.

Milli prioritetlərin icrası ilə əlaqəli qəbul edilmiş sənəddə ekoloji təmiz texnologiyaların tətbiqinə əhəmiyyətli yer verilməsi, təbii resurslardan, təmiz və dayanıqlı enerji mənbələrindən səmərəli istifadə, tullantıların təkrar emalı və çirklənmiş ərazilərin bərpaasının təşviqi, ekoloji baxımdan əlverişli olan “yaşıl” texnologiyalarının tətbiqinin genişləndirilməsi ilə bağlı qarşıya konkret tapşırıqlar qoyulmuş və onların dövlət tərəfindən şərtsiz yerinə yetirilməsi öz əksini tapmışdır.

Dünya ölkələri və yaşıl iqtisadiyyata keçid

Dünyada son zamanlarda əvvəlki illərə nisbətən tez-tez baş verən böhranlar və sürətlə artmaqda olan qlobal problemlərin kəşginləşməsi nəticəsində bir çox dövlətlər, beynəlxalq təşkilatlar yeni inkişaf modeli axtarmağa başladılar. Bu problemlərin həllinə cavab verə biləcək modellərdən biri kimi “yaşıl iqtisadiyyat” modeli-cəmiyyətin rifahının yüksəldilməsi və sosial tələbatların artması ilə bərabər, ekoloji risklərin və defisitlərin azalmasını təmin edən iqtisadi sistem təklif olundu.

“Yaşıl iqtisadiyyat” anlayışı bir termin olaraq ilk dəfə 1989-cu ildə ABŞ-da Birləşmiş Krallıq hökumətinin bir qrup eko-iqtisadçılar tərəfindən hazırlanmış hesabat “Yaşıl iqtisadiyyat layihəsi” başlığı altında verilmişdir. “Yaşıl iqtisadiyyatın” beynəlxalq səviyyədə razılaşdırılmış tərif yoxdur. “Yaşıl iqtisadiyyatın” tərifinin açıqlanmasında müxtəlif baxışlar mövcuddur. BMT-nin daxil olduğu bir çox beynəlxalq təşkilatların ekspertləri belə hesab edirlər ki, “Yaşıl iqtisadiyyat” qlobal iqtisadiyyatın daha sürətli davamlı inkişafını təmin etməklə, yoxsulluq və işsizliyin azaldılmasına kömək edəcəkdir.

“Yaşıl iqtisadiyyatın” tələblərinə görə qəbul edilən bütün strategiyalar, proqram və layihələrdə energetika, sənaye, kənd təsərrüfatı, nəqliyyat və atmosfərə buraxılan karbonlu istixana qazlarının azaldılması və ya məhdudlaşdırılması nəzərdə tutulmalı və bərpa olunan enerji növlərinin inkişafına və ekosistemin qorunmasına xidmətlər öz əksini tapmalıdır.

“Yaşıl iqtisadiyyat” konsepsiyası “iqtisadi artım tərəqqinin əsasıdır”, “öncə iqtisadi artım, sonra ekoloji problemlərin həlli” kimi əvvəllər adi qəbul edilən fikirlərin artıq dəyişdiyini göstərir. Dünya birliyində hələ də ekoloji davamlılıqla iqtisadi inkişaf arasında qaçılmaz ziddiyyətin mövcudluğu tezisi yayılıb. Ancaq artıq qəbul olunub ki, iqtisadiyyatın yaşllaşdırılması maddi nemətlərin və ya iş yerlərinin yaranmasına heç də mane olmur, əksinə bir çox “yaşıl” sektorlara investisiya qoyuluşlarının artması maliyyə firavanlığının və məşğulluğun artmasına səbəb olur.

Odur ki, “yaşıl iqtisadiyyat” konsepsiyası davamlı inkişaf konsepsiyasını əvəz etmir. Çünki, bütün təşkilatlar və iqtisadi qurumlar etiraf edirlər ki, iqtisadiyyatın yaşllaşdırılması olmadan davamlı inkişaf mümkün olan bilməz, başqa sözlə “yaşıl iqtisadiyyat” davamlı inkişafın əsası olmaqla bu konsepsiyanın inkişafının nəticəsi kimi yaranıb. Deməli “yaşıl iqtisadiyyat” davamlı inkişafa nail olmanın ən səmərəli yoludur.

“Yaşıl iqtisadiyyatın” təməl prinsipləri yoxsulluğun azaldılması, təbii resurslardan səmərəli istifadənin təmin edilməsi, əhalinin rifahının yüksəldilməsi əsasında meydana gətirilir. Yaşıl iqtisadiyyat üç əsas mərhələni əhatə edir. Birinci mərhələ-2020-ci ilə qədər olan dövrü əhatə edirik i, bu zaman insanların maarifləndirilməsi ön plana çıxır. İkinci mərhələ-2020-2030-cu illər yaşıl iqtisadiyyat amillərinin formalaşdırılması dövrü. Üçüncü mərhələ isə 2030-2050-ci illəri nəzərdə tutur ki, bu zaman sistemin nəticə verməsi gözlənilir.

“Yaşıl iqtisadiyyat” üzrə fərqli modellər

Qeyd etdiyimiz kimi, “Yaşıl iqtisadiyyat” üçün dünyada ümumi bir model olmadığı üçün bu istiqamətdə müxtəlif ölkələrin özünəməxsus təklifləri vardır. Yaşıl iqtisadiyyata keçid həm dövlət, həm də özəl sektorun tərəfdaşlığını tələb edir. Yaşıl iqtisadiyyat mövzusu bütün ölkələrdə olduğu kimi, Azərbaycanda da olduqca aktualdır. Belə ki, bir çox dövlət və özəl qurumların yaşıl keçidlə bağlı qarşılıqlı qoyduqları müxtəlif öhdəliklər vardır. Bu öhdəliklərin icrası bir başa olaraq ölkədə dayanıqlı iqtisadi inkişafa nail olmağa yönəlmişdir.

Bu gün dünyada yaşıl iqtisadiyyata keçidlə bağlı onun tərkib elementləri ilə əlaqədar proseslər sürətli baş vermir. Respublikamızda da bu problemlərlə bağlı çətinliklər mövcuddür. Belə ki, bu sahədə maraqlı tərəflərin azlığı, göstərilən təşəbbüs və layihələrin kifayət qədər olmaması ilə bərabər, həm də bu sahəyə investisiya qoyuluşları kimi problemlər vardır. Maliyyə çatızmazlığı ilə yanaşı infrastrukturun zəif olması və texniki imkanların olmaması və s. onların həlli üçün orta və uzunmüddətli strategiyanın hazırlanmasını zəruri edir.

“Yaşıl iqtisadiyyat”a keçiddə Azərbaycanın qazandığı nailiyyətlər bu keçidlə əlaqədar müəyyən addımların atıldığını göstərir. Bunlara Sənaye Parklarının eko-sənaye parkına çevrilməsini, paytaxt ərazisinə gətirilən avtobusların sıxılmış qaz və elektrik enerjisi ilə çalışmasını, işğaldan azad edilmiş ərazilərdə enerji zonasının və ağıllı kəndlərin yaradılmasını qeyd etmək olar.

Azərbaycanda yaşıl iqtisadi artıma və yaşıl enerjiyə keçidin üstünlükəri

Ölkəmizdə bərpa olunan enerji mənbələri “yaşıl” iqtisadiyyata keçid üçün əsas potensial hesab olunur. Bu mənbələrdən istifadə etmək üçün tələb olunan avadanlıqların ölkəyə gətirilməsi isə investisiya tələb edir ki, həm ölkə, həm də bu sahəyə investisiya qoymaqda marağı olan beynəlxalq təşkilat və şirkətlərin təşəbbüsləri nəzərə alınsın.

“Yaşıl iqtisadiyyat” eyni zamanda sıfır karbon tullantısı və tullantısız təmiz iqtisadiyyat deməkdir. Tullantısız və təmiz iqtisadiyyatın inkişafında eko-sənaye parklarının yaradılması vasitəsilə təkrar emal prosesi aparılır və ətraf mühitə atılan zərərli tullantıların

miqdarı minimuma endirilir. Yaşıl iqtisadiyyat sahəsinə aid olan kompleks ünsürlərin təşviq edilməsi bilavasitə onun maarifləndirilməsi ilə əlaqədardır. Yaşıl iqtisadiyyata keçidlə bağlı dövlət və özəl qurumların təşəbbüsü vasitəsilə maarifləndirici fəaliyyətlərin təşkili, məktəblərdə və ali təhsil müəssisələrində bu sahə ilə bağlı dərslərin tədris olunması yaşıl iqtisadiyyat və dayanıqlı inkişafı ilə bağlı maarifləndirmənin inkişafına müsbət töhvələr verəcəkdir.

Azərbaycanda yaşıl iqtisadiyyat sahəsinin idarə edilməsini İqtisadiyyat Nazirliyi, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi və Energetika Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilir.

Milli prioritetlər, eyni zamanda BMT-nin “Dünyamızın transformasiyası” 2030-cu ilədək dayanıqlı inkişaf sahəsində “Gündəlik”dən irəli gələn öhdəliklərin icrası istiqamətində də xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Ölkəmizdə sosial iqtisadi inkişaf prioritetlərindən biri olan “yaşıl artıma” nail olunması, eləcə də 2030-cu ilə qədər elektrik enerjisinin istehsal gücündə bərpa olunan enerji mənbələrinin payının 30 faizə çatdırılmasının planlaşdırılması Azərbaycanın enerji transformasiyası ilə bağlı hədəflərini özündə əks etdirir [7].

Yaşıl iqtisadiyyata keçidlə bağlı layihə və təkliflərin geniş vüsət alması, alternativ və bərpa olunan enerjinin rolunun artması yaxın perspektivdə neftə olan tələbatın azaldılmasına səbəb olacaqdır ki, bu da öz növbəsində orta və uzunmüddətli dövrdə neft qiymətlərinin aşağı düşməsilə bağlı ehtimalları artıracaqdır. Məhz buna görə də ölkəmizdə qeyri-neft sektorunun inkişafı ilə iqtisadiyyatın şaxələndirilməsi istiqaməti getdikcə dəstəklənməyə meylli olmağa başlamışdır. Yaşıl iqtisadiyyata keçid və neft ehtiyatlarının tükənməsi, neft gəlirlərinin azalmasına səbəb olsa da, son illərdə qeyri-neft sektorundan büdcəyə daxil olmaların həcmində artmasına baxmayaraq azalan neft gəlirlərinin əvəzlənməsinin hələlik tam təmin olunmamasını və qismən təmin olunmasını göstərir.

Qlobal iqlim dəyişikliklərinin miqyasını nəzərə alsaq görərik ki, ekoloji təmiz texnologiyaların tətbiqinə əhəmiyyətli dərəcədə yer verilməli, təmiz enerji mənbələrindən istifadə, tullantıların təkrar emalı çirklənmiş ərazilərin bərpası istiqamətində addımlar atılmaqdadır.

Təsadüfi deyildir ki, BMT-nin İqlim Dəyişikliyi Üzrə Çərçivə Konvensiyasının – Cö-29-un Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyasının bu il 2024-cü ildə ölkəmizdə keçirilməsi qərara alınıb. Bu tədbirin Azərbaycanda keçirilməsində əsas məqsəd dünyada iqlim dəyişikliyi ilə mübarizədə irəliləyişləri qiymətləndirməkdir. 1990-cı ilin ortalarından başlayaraq konfrans çərçivəsində inkişaf etmiş ölkələrdə istixana qazlarının atmosfərə tullantılarının məhdudlaşdırılması ilə bağlı icbari hüquqi öhdəlikləri ehtiva edən “Kyoto” protokolu müzakirə olunmuşdur və 2011-2015-ci illərdə keçirilən sessiyalarda iqlim dəyişikliyi ilə mübarizədə əhəmiyyətli beynəlxalq sənəd hesab olunan “Paris Sazişi” müzakizə edilib və 2015-ci ildə qəbul olunub. Bu günədək 195 ölkə, o cümlədən Azərbaycan da bu razılaşmaya qoşulub. “Kyoto” protokolu Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişikliyi Konvensiyası Çərçivəsində ilk əlavə olaraq qəbul edildiyini əks etdirən beynəlxalq bir müqavilə, onu imzalayan üzvlərə istixana qazı emissiyalarını azaltmaq üçün milli proqramlar hazırlamağı tapşırılmışdır. Karbon dioksid (CO₂), metan (CH₄), azot oksidi (N₂O), perftorkarbonlar (PFC), hidroftorkarbonlar (HFC) və kükürd heksaftorid (SF₆) kimi istixana qazları planetin enerji balansına təsir edir [13].

Bu istiqamətdə görüləcək işlərin nəticəsi olaraq istilik effekti yaradan qazların miqdarı beynəlxalq normalara uyğun səviyyədə saxlanılacaqdır. Ölkənin iqtisadi inkişafı ilə bərabər ətraf mühitin qorunması və bərpası, yaşıllıqların artırılması, su ehtiyatlarından və dayanıqlı enerji növlərindən səmərəli istifadə olunmasını təmin edəcəkdir. 2022-ci ilin iyul ayının 1-də qüvvəyə minmiş “Enerji resurslarından səmərəli istifadə və Enerji effektivliyi haqqında” Azərbaycan Respublikasının qanununda enerji resurslarından səmərəli

istifadə və enerji effektivliyi üzrə təşviq edici tədbirlərdə bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə olunmasının əks olunması dünya ölkələrində olduğu kimi, ölkəmizdə də xüsusi diqqət göstərilir, və yeni dayanıqlı enerji növlərinə üstünlük verilir.

Sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlərdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin qeyd etdiyi məsələlərdən biri məhz gələcək nəsillərin tələbatının dolğun təmin etmək məqsədilə ekoloji baxımdan əlverişli olan yaşıl enerji növlərilə yanaşı, yaşıl texnologiyaların tətbiqinin genişləndirilməsidir. Bu baxımdan iqtisadiyyatın bütün sahələrində alternativ bərpa olunan enerji növlərinin istehlakda payını artırmaqla iqlim dəyişikliklərinə təsirini xeyli azaldacaqdır. Bu istiqamətdə respublikamızda həyata keçirilən layihələrdən biri “Təmiz Şəhər” Açıq Səhmdar Cəmiyyəti (ASC) atılan tullantıların yerləşdirilməsi və zərərsizləşdirilməsinin müasir standartlara uyğun təşkil etməklə ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılması istiqamətində bir sıra layihə təşəbbüsü ilə çıxış edir [12]:

1. Bərk məişət tullantılarının çeşidlənməsi zavodu;
2. Bərk məişət tullantılarının yandırılması zavodu;
3. Balaxanı Sənaye Parkı;
4. Abşeron göllərinin ekoloji bərpası layihəsi;
5. Bərk məişət tullantılarının vahid mərkəzdən idarə edilməsi layihəsi.

Azərbaycanın yaşıl iqtisadiyyata keçiddə həyata keçirməkdə olduğu layihələrdən biri də “Yaşıl Liman” layihəsidir. Bakı Limanı beynəlxalq standartlara riayət etməklə və enerji, tullantıların idarə olunması, havanın keyfiyyəti, rəqəmsallaşma, avtomatlaşdırma, eləcə də dayanıqlı biznes təcrübələri kimi müxtəlif istiqamətlərdə müasir texnologiyalardan istifadə etməklə regionda “Yaşıl Liman və Loqistika” mərkəzi kimi inkişaf etməkdə davam edir. Bakı Limanı nəqliyyat sektorunda yaşıl iqtisadiyyata keçiddə fəal olan əsas tələblərdən biridir. 2021-ci ildə Avropa İttifaqı ilə birlikdə Limanın 2035-ci ilə qədər onun fəaliyyətini əhatə edəcək “Climate” adlı strategiyası hazırlanmışdır. (Bakı Limanı ISO goal: 2015 keyfiyyət idarəetmə sistemi). Bakı Limanın günəş panellərinin quraşdırılması və limanı elektrik enerjisinin tam olaraq bu panellərdən alınan enerji hesabına təmin olunması planlaşdırılır [10].

Ətraf mühitə atılan zərərli yanacaq tullantıları əsasən yerüstü nəqliyyat sektorunun üzərinə düşür. Bunun qarşısının alınması üçün yaşıl nümunə isə, yerüstü nəqliyyat şəbəkəsini özündə birləşdirən Bakı Nəqliyyat Agentliyinə (BNA) məxsusdur. 2015-ci ildən dizel mühərrikli avtobusların yeni daha təmiz yanacaq növü olan sıxılmış təbii qazla çalışan müasir avtobuslarla əvəzlənməsinə başlanılmışdır. 2024-cü ildən isə daha təmiz ekologiyanı kirləndirməyən elektrik cərəyanı ilə çalışan avtobusların gətirilməsinə başlanılmışdır. Şəhərin ictimai nəqliyyatında xidmət göstərən avtobusların elektrik cərəyanı ilə çalışan avtobuslarla əvəzləndikdən sonra ekoloji mənzərənin ciddi dəyişilməsini müşahidə edəcəyik. Görülən işlərin hər biri yaşıl iqtisadiyyata keçid müddətində yaşıl və dayanıqlı nəqliyyat sistemini təmin edir [11].

Ölkə Prezidenti İlham Əliyev 3 may 2021-cil tarixli “Azərbaycan Respublikasının işğaldan azad edilmiş ərazilərdə “Yaşıl enerji” zonasının yaradılması ilə bağlı tədbirlər haqqında” imzaladığı sərəncamla bu ərazilərdə yaşıl enerji zonasının yaradılması ilə əlaqədar müvafiq konsepsiyanın hazırlanması üçün ixtisaslaşmış beynəlxalq məsləhətçi şirkətinin cəlb edilməsi istiqamətində 2021-ci ilin dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmuş Ehtiyat Fondundan Energetika Nazirliyinə 1 milyon 391 min 40 ABŞ dolları məbləğində vəsait ayrılmasını qərara almışdır [4].

Azərbaycanda yaşıl enerji növlərindən biridə külək enerjisidir. Qlobal Külək Enejisi Şurasının hazırladığı “Qlobal Külək Hesabatı” 2022-ci ilə əsasən Azərbaycanın külək enerjisi potensialı təxminən 157 GBt və 2030-cu ilə qədər hökumət bərpa olunan enerjinin ümumi elektrik enerjisi investisiyalarında payını 30 faizə çatdıracağı planlaşdırır. Siyahıda

Azərbaycanla yanaşı 2060-cı ildə yaşıl hidrogen Siyasətinin bir hissəsi olaraq Avstraliya, Şri-Lanka və Türkiyədə daxildir. Türkiyənin potensialı 70giqabayt olaraq qiymətləndirilir. Bütün bu mənbələr işğaldan azad olunmuş ərazilərdə yeni enerji layihələrinin gerçəkləşməsinə imkan verir [14].

Nəticə

Ölkəmizdə yaşıl iqtisadiyyata keçidin sürətləndirilməsi məqsədilə bu kimi amillərin mütləq olaraq nəzərə alınması vacibdir:

1. Ölkədə yaşıl enerji növlərinin kompleks şəkildə strategiyası qəbul edilməlidir;
2. Respublikada maarifləndirmə işinin sürətlə aparılması;
3. Bərpa olunan enerji mənbələrindən səmərəli istifadə edilməsi;
4. Ölkə ərazisində yaşıl nəqliyyata keçid;
5. Yaşıl investisiyaların təşviqi;
6. Tullantıların yenidən bərpası.

Ümumiyyətlə, Azərbaycanda yaşıl iqtisadiyyata keçidlə dayanıqlı inkişafa nail olmaq yolunda ölkəmizin və digər ölkələrin apardığı siyasət müxtəlifdir. Hər bir ölkə öz resurslarına, öz vətəndaş cəmiyyətinə uyğun şəkildə bu keçidi həyata keçirirlər. Qarşıya qoyulmuş yaşıl keçid hədəflərinə çatmaq üçün dəyişən dünyanın tələblərinə uyğunlaşmaq və bu tələblərə cavab vermək vacibdir. Yeniliklərə açıq olan cəmiyyətlər üçün daha yaxşı yaşam, həyat tərzini vəd edən yaşıl keçid iqtisadiyyatı, həmçinin ölkəmizdə dayanıqlı inkişafın təmsilçisi olacaqdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Qasımlı, V., Hüseyin, R., Hüseyinov, R., Həsənov, R., Cəfərov, C., və Bayramova, A. (2022). Yaşıl iqtisadiyyat "Azprint" nəşriyyatı 280 səh.
2. Abbaszadə, F., Ayhan, S., Yaşıl iqtisadiyyat perspektivləri: struktur yanaşmaların və fiskal siyasətin təhlili, "İqtisadi islahatlar" elmi-analitik jurnal № 3(8) <https://ereforms.gov.az/az/publication/8>
3. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 2 fevral tarixli Sərəncam: Azərbaycan 2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər, <https://president.az/az/articles/view/50474>
4. Azərbaycan Respublikası Energetika Nazirliyi, 2021, "Dənizdə külək enerjisindən istifadənin inkişafı planları müzakirə edilib", <https://minenergy.gov.az/az/xeberler-arxivi/denizde-kulek-enerjisinden-istifadenin-inkisafi-planlari-muzakire-edilib>
5. Avropa İttifaqı ilə Əməkdaşlıq, 2022
6. <https://www.economy.gov.az/article/eu-ve-azerbaidjan/22009>
7. Ağdam Sənaye Parkının yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 28 may tarixli Fərmanı, <https://president.az/azarticles/view/51773>
8. "Respublika" qəzeti, Pərviz Şahbazov, 2021, "Azərbaycan energetikasının yeni dövrü Qarabağ və Şərqi Zəngəzurdan başlayır" https://minenergy.gov.az/az/xeberler-arxivi/energetika-naziri-perviz-sahbazovun-respublika-qezetinde-meqalesi-derc-edilib_4244
9. "Azərbaycan" qəzeti, 2021, "Qarabağ və Şərqi Zəngəzur yaşıl enerji zonası olacaq", <https://www.azerbaijan-news.az/posts/detail/qarabag-ve-serqi-zengezur-yasil-enerji-zonasi-olacaq-1633466251>
10. "Azərbaycan" qəzeti, 2021, "Qarabağ bölgəsi "yaşıl enerji" zonası kimi dünya üçün bir nümunə olacaq", <https://www.azerbaijan-news.az/posts/detail/qarabag-bolgesi-yasil-enerji-zonasi-kimi-dunya-ucun-bir-numune-olacaq-1621716007>
11. Bakı Limanı, <https://portofbaku.com/Sustainability/GreenPort>

12. Bakı Nəqliyyat Agentliyi, Strateji inkişafı və planlaşdırma şöbəsi, 2021
13. Təmiz Şəhər, <https://www.tamizshahar.az/az>
14. <https://www.britannica.com/event/Kyoto-Protocol>
15. <https://gwec.net/wp-content/uploads/2024/02/GWEC-2024.pdf>

Фархад Мохбалыев

РОЛЬ ПЕРЕХОДА К “ЗЕЛеноЙ” ЭКОНОМИКЕ В ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ

Резюме

*В статье говорится о том, что интенсивная эксплуатация природных ресурсов в нашем мире, в том числе в Азербайджане, стремительный рост спроса на них из года в год, постепенное истощение природных ресурсов и изменение климата на глобальном уровне, загрязнение окружающей среды приводят к нарушению экологического баланса. Также отмечается важное значение проектов и мероприятий, осуществляемых и продолжающихся в направлении расширения “зеленой” экономики в мировом масштабе, ее развития на **уровне современных требований** для достижения устойчивого экономического и безопасного развития. В этом направлении, наряду с нефтяной промышленностью, рассматриваются вопросы развития ненефтяного сектора, интеграции в глобальное развитие и повышения устойчивости экономики, являющейся одной из краткосрочных, среднесрочных и долгосрочных стратегий Азербайджана.*

В то же время в статье говорится об успешном *проведении государственной политики* в отношении перехода к “зеленой” экономике, которая является составной частью устойчивого развития как в Азербайджане, так и в немногих странах мира. Многообразие указанных политик отражается в том, что каждая независимая страна осуществляет этот переход в форме, соответствующей имеющимся у нее ресурсам, гражданскому обществу.

Таким образом, политика, проводимая странами на пути к достижению устойчивого развития с переходом к зеленой экономике, разнообразна. Страны осуществляют этот переход в соответствии со своими ресурсами и гражданским обществом. Именно поэтому страны, открытые для внедрения инноваций, а также устойчивого развития, обещающего населению лучший образ жизни, займут место в ряду представителей зеленой переходной экономики.

Ключевые слова: зеленая экономика, природные ресурсы, зеленые инвестиции, Cop-29, энергия ветра, солнечная энергия, зеленый порт

Farhad Mokhbalyev

THE ROLE OF THE TRANSITION TO A “GREEN” ECONOMY IN ENSURING SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT IN AZERBAIJAN

Summary

The article says that the intensive exploitation of natural resources in our world, including in Azerbaijan, the rapid growth in demand for them from year to year, the gradual depletion of natural resources and climate change at the global level, environmental pollution lead to a violation of the ecological balance. The importance of projects and activities carried out and continuing in the direction of expanding the “green” economy on a global scale, its development at the level of modern requirements to achieve sustainable economic and secure development is also noted. In this direction, along with the oil industry, issues of development of the non-oil sector, integration into

global development and increasing the sustainability of the economy, which is one of the short-, medium- and long-term strategies of Azerbaijan, are being considered.

At the same time, *the article talks about the successful implementation* of state policy regarding the transition to a “green” economy, which is an integral part of sustainable development both in Azerbaijan and in a few countries of the world. The diversity of these policies is reflected in the fact that each independent country implements this transition in a form appropriate to its available resources and civil society.

Thus, the policies pursued by countries towards achieving sustainable development with the transition to a green economy are diverse. Countries are making this transition according to their resources and civil society. That is why countries that are open to innovation, as well as sustainable development that promises the population a better way of life, will take their place among the representatives of the green transition economy.

Keywords: *green economy, natural resources, green investments, Cop-29, wind energy, solar energy, green port*